

УДК 631.001.895:339.564

Скромна А.В.
студент

Миколаївського національного аграрного університету

Габак О.В.
студент

Миколаївського національного аграрного університету

СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЯК ФАКТОР ПОСИЛЕННЯ ЇХНЬОГО ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

STIMULATION OF INNOVATIVE ACTIVITY IN AGRICULTURAL ENTERPRISES AS FACTOR OF STRENGTHENING OF THEM EXPORT POTENTIAL

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто фактори стимулювання інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах як фактор посилення їхнього експортного потенціалу. Визначено зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на інноваційну діяльність, та бар'єри, що стримують інноваційну діяльність вітчизняних підприємств. Запропоновані заходи стимулювання інноваційної діяльності та посилення експортного потенціалу підприємств.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, експорт, експортна діяльність, експортний потенціал.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрено факторы стимулирования инновационной деятельности в сельскохозяйственных предприятиях как фактор усиления их экспортного потенциала. Определены внешние и внутренние факторы, которые влияют на инновационную деятельность, и барьеры, которые сдерживают инновационную деятельность отечественных предприятий. Предложены мероприятия стимулирования инновационной деятельности и усиления экспортного потенциала предприятий.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, экспорт, экспортная деятельность, экспортный потенциал.

ANNOTATION

This article describes factors stimulating innovation in agricultural enterprises as a factor of increasing their export potential. Identified external and internal factors influencing innovation activity and the barriers to innovative activity of domestic enterprises. Proposed measures to stimulate innovation activities and strengthening the export potential of enterprises.

Keywords: innovation, innovative activity, export, export activity, export potential.

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес, основою якого є інноваційна діяльність, перетворюється на вирішальний фактор соціально-економічного розвитку України і відіграє провідну роль у вирішенні економічних, екологічних, соціальних та культурних завдань. Недооцінювання його загрожує швидкою втратою позицій на світовому ринку, спадом виробництва, банкрутством підприємств та переходом виробничих проблем у соціально-економічні й політичні. Проте майже в усіх регіонах і галузях нашої країни відстежується тенденція поступового зниження інноваційної активності.

Експортна діяльність є необхідною для сільськогосподарських підприємств. За допомогою експорту підприємство намагається

здійяти вільні виробничі потужності або розширити поле своєї діяльності (збільшити посівні площі, наростити поголів'я тварин) за рахунок тих галузей, продукція яких має попит за кордоном.

Постійний інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств є гарантом збільшення конкурентних переваг даного підприємства у ринкових умовах. Трудовий колектив підприємства є ключовим елементом у реалізації та постійному вдосконаленню інноваційного розвитку підприємства. Тому побудова ефективного механізму стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві залишається актуальною проблемою української економіки.

Отже, посилення експортного потенціалу залежить від його інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематику дослідження різноманітних інструментів сприяння інноваційній діяльності в сільськогосподарських підприємствах розкривають у своїх працях багато науковців та дослідників. Серед них варто виділити таких вітчизняних та зарубіжних авторів, як Ф. Дитрих, О. Кузьмін, Н. Чухрай, Р. Патора, Е. Арнольд, Б. Ашейм, С. Ілляшенко, О. Станіславик, М. Беця, Т. Зіма, С. Кортум, К. Мужин, А. Персценяк, Т. Залега та ін. У своїх працях ці автори розкривають найпоширеніші підходи до стимулювання, заохочення та підтримання інноваційної діяльності у провідних сільськогосподарських підприємствах.

Виклад не вирішених раніше частини загальної проблеми. Інноваційна діяльність забезпечує збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції та зміцнює експортний потенціал сільськогосподарських підприємств. Відтак, необхідним є подальше дослідження механізмів стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств з метою активізації їхнього експортного потенціалу.

Постановка завдання. Основною метою статті є дослідження інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах та

визначення факторів посилення їх експортного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств ми розуміємо як процес зовнішнього впливу на інтереси підприємств – суб'єктів господарювання та їхніх працівників, інших учасників інноваційного процесу, передусім суб'єктів фінансування інновацій, для появи у них спонукального мотиву у здійсненні інноваційної діяльності та підвищенні її ефективності. Нині інноваційна активність українських підприємств поступово зростає, але занадто повільними темпами, що не додає плюсів у інноваційному розвитку країни в цілому.

Позитивні перспективи розвитку вітчизняних сільськогосподарських підприємств на сучасному етапі безпосередньо залежать від притоку капіталу на оновлення виробничої бази і запровадження передових технологій та ґрунтуються здебільшого на досягненнях науково-технологічно-технічного прогресу, визначальна роль у якому належить розвитку науки, прискоренню інноваційної діяльності.

Формування конкурентоспроможного експортного потенціалу безпосередньо залежить від рівня розвитку науково-інноваційної сфери країни та її впливу на технологічний стан та динаміку оновлення виробництва. В Україні недостатньо розвинуті приватний сектор підприємницької діяльності, фондовий ринок та іноземний капітал [5].

Експортний потенціал сформульовано як сукупність ресурсів, які експортують українські суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам. Стосовно сільськогосподарської продукції експортний потенціал визначається як обсяг продукції, який відповідає світовим вимогам та стандартам і може бути виділений із валового продукту аграрного сектора для задоволення попиту зовнішнього продовольчого ринку з максимальною користю для країни. Конкурентоспроможний експортний потенціал може бути сформований здебільшого на підґрунті інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств України зазнала негативних змін, які обумовлені впливом зовнішніх та вну-

трішніх факторів. До зовнішніх факторів варто віднести [1]:

- економічні (системна криза в державі, інфляція, великі норми оподаткування, розрив економічних зв'язків, відсутність державного фінансування);

- політичні (нестабільність, несвоєчасність прийняття відповідних нормативних актів);

- юридичні (недосконалість законодавчої бази, відсутність необхідних і дійових правових і нормативних актів щодо регулювання інноваційної діяльності);

- науково-технічні (недосконалість науково-технічної політики держави, недостатність досвіду з питання купівлі-продажу ліцензій, несприятливий інноваційно-інвестиційний клімат, відсутність ефективної системи заохочення вітчизняного науковця та винахідника);

- соціальні (низький рівень життя, тенденція до зниження чисельності населення, вплив кадрів, старіння нації, зниження рівня кваліфікації через еміграцію фахівців до інших країн та перехід до більш перспективних сфер, що надають можливість вищого заробітку).

До внутрішніх факторів, які вплинули на інноваційну діяльність, варто віднести:

- скорочення показників зняття з виробництва застарілих видів техніки та введення в дію механізованих та автоматизованих ліній;

- недостатній обсяг проведених маркетингових досліджень;

- відсутність належного заохочення винахідника і раціоналізатора;

- низький рівень інноваційної культури тощо.

Усе це – наслідок недосконалості та відсутності ефективної системи стимулювання інноваційної діяльності підприємства взагалі.

За даними обстеження, проведеного Держкомстатом, бар'єрами, що стримують інноваційну діяльність вітчизняних підприємств, є [6]:

- відсутність фінансування (на це вказали 86% респондентів);

- великі витрати (40%);

- відсутність коштів у замовника (40%);

- високі кредитні ставки (39%);

- недосконалість законодавства (32%);

- труднощі з сировиною і матеріалами (29%);

Таблиця 1

Інноваційна активність сільськогосподарських підприємств України

Рік	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками			
			дослідження і розробки	НДР	придбання нових технологій	придбання машин та обладнання, пов'язані з упровадженням інновацій
	%					
2010	14,2	10850,9	986,5	793,6	192,9	7471,1
2011	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	7664,8
2012	12,8	7949,9	846,7	633,3	213,4	4974,7
2013	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	5051,7
2014	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	10489,1

- високий економічний ризик (24%);
- відсутність попиту на продукцію (15%);
- недостатня інформація про ринки збуту (11%).

Наведені дані вказують на те, що здійснювати інновації вітчизняним сільськогосподарським підприємствам перешкоджають численні фактори, найвпливовішими з яких є фінансовий фактор, та фактори, взаємопов'язані зі співробітництвом та інформацією.

Нині законодавство України намагається стимулювати розвиток інноваційної економіки, що підтверджено відповідними указами Президента і постановами Уряду. В рамках виконання цього завдання передбачено не менше 25% коштів, отриманих від приватизації державного майна, спрямовувати на інноваційне інвестування державних підприємств і окремих господарських товариств (де частка держави не менше 50%). Ці ресурси необхідно спрямувати на:

- скорочення технологічних витрат виробництва, реалізацію енергозберігаючих технологій, екологічних програм;
- інноваційне оновлення матеріально-технічної бази підприємств;
- реалізацію проектів, спрямованих на впровадження у виробництво прогресивних науково-технічних розробок і технологій, освоєння випуску наукоємних видів продукції;
- розширення науково-дослідних робіт і підвищення наукоємності виробництва тощо [2].

Щодо сільськогосподарських підприємств інноваційний потенціал визначається, як економічна категорія, що відображає їхню здатність до інноваційного розвитку та характеризує можливості даної конкретної системи сприймати новітні досягнення науки і техніки, сорти рослин, породи тварин тощо і забезпечувати на цій основі постійне відтворення і технічне переозброєння виробництва, освоєння нових видів продукції, яка може задовольняти потреби споживачів.

Україна, і в тому числі Миколаївська область, є одним із експортерів продуктів харчування до таких країн, які мають менш сприятливі кліматичні умови для ведення сільськогосподарства та здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

У структурі експорту продукції сільських господарств Миколаївської області найбільшу питому вагу за період 2012–2014 досліджувані роки займають саме зернові культури (пшениця, ячмінь, жито, кукурудза) із середнім показником 77,9% та насіння і плоди олійних культур (сояшник, соя, рапс) із середнім показником 15,1%.

Продукція сільського господарства є важливою складовою експортного потенціалу Миколаївської області. Основними аграрними підприємствами-експортерами Миколаївської області залишаються ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «Сандора», ТОВ «Агро-Торг», ВАТ «Зелений Гай», ФГ «Владам», ПАТ «Коблево».

Україна лідирує за експортом сояшничкової олії, адже, за даними Державної служби статистики, за січень-вересень 2015 р. сільгоспвиробники експортували 2,6 мільйона тонн олії. Дослідження свідчать, що основними видами продукції зерновиробництва, які експортуються аграрними підприємствами Миколаївської області, є пшениця, ячмінь та кукурудза. У 2014 році експорт даної продукції здійснювався більше ніж до 40 країн світу, основними з яких стали Єгипет, Саудівська Аравія, Туніс, Сирійська Арабська Республіка, Йорданія та Ефіопія.

Миколаївська область має достатній потенціал для нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, що підвищує експортний потенціал області, але фактичний стан впровадження інновацій у області не відповідає її потенційним можливостям.

Специфічні риси Миколаївської області, які визначають інноваційні можливості сільськогосподарських підприємств, такі [3]:

- вигідне географічне розташування області;
- розвинута транспортна інфраструктура;
- сприятливі природно-кліматичні умови;
- наявність основних ланок народногосподарського комплексу;
- наявність науково-дослідних центрів;
- розвинута зовнішньоекономічна діяльність підприємств регіону.

Також постерігається тенденція до скорочення кількості підприємств і організацій, сконцентрованих на новаторській науково-технічній діяльності, зменшується кількість винаходів, що свідчить про слабкість, інертність та неефективність інноваційної політики.

За допомогою інновацій можна досягти нового, якісного рівня виробництва, проте сільське господарство залишається найбільш консервативним до нововведень порівняно з іншими галузями. Основною метою інновацій у сільському господарстві є забезпечення економічності та екологічності сільськогосподарського виробництва.

Для стимулювання інноваційної діяльності і посилення експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств пропонуємо:

- проведення структурних перетворень у галузевому та територіальному розміщенні виробництв;
- посилення координації роботи органів обласної влади;
- впровадження додаткових механізмів залучення інноваційного капіталу;
- формування позитивного іміджу регіону серед зарубіжних партнерів;
- встановлення нових довгострокових закордонних контактів.

За нинішніх умов для України особливо важливим є активізація інноваційних процесів, які здатні забезпечити потрібний розвиток аграрної економіки, отримати стабільний прибуток, сприяти нагромадженню капіталу

для розширення виробництва, що у свою чергу впливає на експортний потенціал сільськогосподарських підприємств.

Для активізації інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств необхідно розробити чітку послідовну політику, яка повинна здійснюватися на основі [4]:

- здійснення моніторингу інноваційної діяльності та інноваційних прогнозів основних напрямів освоєння науково-технічних досягнень у сільському господарстві на перспективу;
- впровадження інновацій, які підвищують ефективність виробництва і конкурентоспроможність продукції;
- створення системи комплексної підтримки інноваційної діяльності;
- розвитку інфраструктури інноваційного процесу;
- інформаційно-консультаційного забезпечення інноваційної діяльності товаровиробників;
- підтримці і розвитку науково-технічного потенціалу;
- сприяння розвитку інноваційного підприємства;
- активізація співробітництва на державному і міжнародному рівнях усіх зацікавлених сторін інноваційного процесу.

Останнього часу особливе значення набуває економічне стимулювання інновацій у сільське господарство. Воно повинно охоплювати всі етапи інноваційного процесу: від зародження ідеї і проведення досліджень до освоєння його результатів виробництвом й отримання ефекту при задоволенні взаємного інтересу дослідників і сільськогосподарських товаровиробників.

Отже, інноваційний підхід дасть змогу підвищити ефективність інноваційної господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, а отже, слугуватиме в досягненні стратегічних цілей аграрної сфери в цілому.

Висновки. Таким чином, інноваційна діяльність є невід'ємною частиною форму-

вання експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Незважаючи на переваги інноваційної діяльності, нею займається незначна частка підприємств. За допомогою інновацій можна досягти нового, якісного рівня виробництва, проте сільське господарство залишається найбільш консервативним щодо нововведень порівняно з іншими галузями. Основною метою інновацій в сільському господарстві є забезпечення економічності та екологічності сільськогосподарського виробництва. Стабілізація ситуації інноваційної діяльності залежить від злагодженої співпраці між усіма сторонами процесу – від державних органів управління до підприємств-замовників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кобута І. Економіка експорту пшениці в Україні / І. Кобута, В. Жигadlo, А. Сикачина (Исследование подготовлено для Продовольственной и сельскохозяйственной организации ООН). – 2012. – 57 с.
2. Дурицька Г.В. Формування стратегії ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств / Г.В. Дурицька // Регіональна економіка. – 2013. – № 4. – С. 250-254.
3. Кваша С.М. Удосконалення аграрних зовнішньоекономічних відносин та особливості регулювання аграрного ринку в країнах ЄС / С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 18-23.
4. Шмаленко Я.В. Формування зовнішньоекономічної стратегії підприємства / Я.В. Шмаленко // Держава та регіони. – 2013. – № 3. – С. 270-277.
5. Сивачук О. Україна розширюватиме географію експорту соняшникової олії / О. Сивачук // Українські Національні Новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/ua/news/1008318-ukrayina-rozshiryuvatime-geografiyu-eksportu-sonyashnikovoyi-oliyi/>.
6. Головне управління статистики у Миколаївській області. Статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>.